

приликом које је и откривен новоуређени центар града. И сама ова манифестација са свим пропратним активностима и обележјима муниципно је обрађена у овој књизи, потврђујући увид да је „град у сваком свом сегменту политичан и да носи обележја одређених идеолошких назнака“. У том смислу, посебно је парадигматичан случај подизања споменика Јосипу Брозу Титу вајара Франа Кршинића, који ауторка посебно приказује, као и потоња судбина и „мобилност“ овог споменика кроз ужички јавни и затворени градски простор, као одиста јасна слика корелације између јавних политичких симбола и градског живота и урбане репрезентације. Директан сусрет више културалних, симболичних и урбаних равни, који је остварен почетком јула 1961. године у центру Титовог Ужица (формално отварање реконструисаног центра града, подизање Титовог споменика, масовна политичка манифестација савезног значаја итд.) представља симболички и политички максимално сатуриран догађај који има ефекте дугог трајања, а то показују, осим накнадне антрополошке интерпретације саме ауторке, и наративи испитаника који су доживели тај вишеструко сигнификантан догађај.

Допринос овог рукописа може се читати на више нивоа: као пажљива и вишеслојна анализа једне од бројних тема које антрополозима нуди зона урбаног – процеса симболичке (ре)конструкције јавног простора града; као допринос, за сада, ретким антрополошким погледима на процес (пре)обликовања физичке структуре урбаног простора Титовог Ужица; и на крају, али не мање важно – монографија Бојане Богдановић представља континуитет у истраживању архитектонски и урбанистички дефинисаног градског простора који, у српској етнологији/антропологији, као културни феномен и процес *per se*, има традицију, доносећи занимљиве увиде, који ову књигу разликују од досадашње објављене продукције из наведене области. Најзад, с обзиром на слојевитост тема којима се бави, монографија доприноси континуитету и ширењу опсега истраживања „града као текста“, те би могла да представља ослонац и наредним радовима у оквирима урбане антропологије и сродних области.

Срђан Радовић

О женским обредним поворкама

Dražen Nožinić. 2019. *Ladarice – ženske obredne povorke*. Etnološka biblioteka, knj. 30. Beograd: Srpski genealoški centar.

Монографија *Ладарице – женске обредне поворке* аутора Дражена Ножинића резултат је његове истрајности и упорности да прикупи што више сведочанстава о културној баштини становника у деловима Хрватске и Словеније. Обредне поворке *ладарица* познате су у различитим назвањима: *ладекарице*, *креснице*, *кресевање*, *покресни-чарки*, *иванчице*, *тијокарице* и др. У опходу који је најчешће део празновања Ивања (24. јун) учествовале су, идентично опремљене девојке или девојчице које су, обилазећи селом, застајале у сваком дворишту пред кућним вратима, играјући у колу или мирно стојећи у кругу и певајући дому и укућанима посебне и за ту сврху намењене песме којима им се жели срећа, здравље, напредак и свака врста благостања. Након наступа, од укућана су дариване, а уколико би се

десио да дар изостане, уместо песме захвалности певале су песму која је представљала неку врсту клетве. После обиласка свог села дешавало се да ладарице обилазе и суседна. Од добијених дарова на предстојеће празнике – Петрово или у недељу по Ивању – припремале су гозбу на коју су позвани и други становници села. Послужимо се речима аутора:

„Ophodi ladarica (ladekarica, kresnica, kresavalja, pokresničarki, ivančica, tijolkarica i drugih) obredne su povorke, običaj, koji se u Slovenaca i dijela Hrvata izvodio uglavnom o Ivanju (24. 06.). Sudionice odnosno, glavne, aktivne izvođačice ovog obreda bile su osobito (ali u ovom obredu sve jednako) opremljene djevojke ili djevojčice koje, ophodeći selom, u svakom dvorištu pred kućnim vratima, bilo da plešu kolo bilo da to čine mirno stojeći u krugu koji same oforme kući, ukućanima (i njihovom gospodarstvu) pjevaju posebne popijevke kojima im se želi sreću, zdravlje, napredak i blagostanje. Nakon što otpjevaju ophodnice (obično njih četiri, uz pratioca koji stoji po strani) bivaju darivane na čemu one zahvale pjevajući posebnu zahvalu ili, u slučaju da im neka kuća uskrati dar, naročitu kletvu. Po završenom ophodu u svom selu one će ophoditi i po susjednima. Sve sakupljene darove ladarice spremе pa na neki od predstojećih blagdana (obično to bude Petrovo, ali i nedjelja po Ivanju) od tih darova pripreme gozbu na koju pozivaju i druge suseljanе“ (стр. 5).

Иако обичај вуче порекло из дубоке прошлости у којој су превладавали, поред осталог, аграрни култови и магија плодности, обичај готово до нашег времена није расветљен на одговарајући начин. Стога је аутор – Дражен Нојинић, у први план својих истраживања поставио себи задатак да утврди распрострањеност обичаја и систематизује постојеће податке, укључујући и сазнања до којих је дошао током својих истраживања на терену. Како сам каже „sistemizacija sve dostupne građe i različitih mišljenja o ivanjskim djevojačkim ophodima ujedno [je] (...) i prvi zadatak ove knjige“ (стр. 6). Такође, колико је то било могуће, елементи обичаја праћени су у времену и простору, уз указивање на промене које су се догађале, али и на евентуалне утицаје других култура. У обради теме аутор се, поред сопствених теренских истраживања, користио раније објављеном грађом о опходима ладарица, као и подацима који су садржани у упитницима за Етнолошки атлас Југославије. За аутора је проблем представљала чињеница да је за истраживану тему постојао ограничен корпус публиковане грађе која је неопходна за различите врсте поређења и реалније утврђивање трансформација које су током времена настајале у форми и функцијама обичаја на простору обухваћеном истраживањем женских обредних поворки, па је из тог разлога углавном био упућен на сопствена истраживања.

Истраживања ладаричких опхода аутор је обављао у периоду од 1987. до 1991. године на подручју двадесет осам тадашњих општина у Хрватској: Врбовско, Дуга Реса, Карловац, Озаљ, Јастребарско, Војнић, Вргинмост, Слуњ, Велика Горица, Глина, Двор на Уни, Костајница, Петриња, Сисак, Новска, Нова Градишка, Грубишино Поље, Пакрац, Иванић град, Кутина, Чазма, Гарешница, Врбовец, Бјеловар, Копривница, Лудберг, Нови Мароф, Вараждин. Аутор је истраживањима обухватио деведесет седам села, током којих је своју пажњу више усмерио на она места која нису била обухваћена ранијим истраживањима,

односно на она насеља за која нису постојали ранији записи да обичај постоји, па, самим тим, није било познато како он изгледа.

У поглављима: I Увод и извори; II Хисторијски подаци; III Распрострањење обичаја; IV „Ладарска доб“ и „Кресовање“; V Доба ладаричких опхода; VI Ладарице; VII Опходи ладарица у времену; VIII Завршна разматрања аутор разматра тему ладаричких опхода. У сваком од ових поглавља аутор анализира већ постојеће или у својим теренским записима сакупљене чињенице које се односе на предметну проблематику. Тако, у поглављу са насловом Ладарице аутор читаоца упознаје са а) називима, б) учесницима опхода – полу, добу и броју опходника; ц) опреми учесника: и то кроз 1. њихов изглед и опрему – а) изглед оглавља и одеће, д) начин опхода, е) даровима које добијају, као и г) сврху опхода, односно, представља народна тумачења сврхе постојања ове врсте обреда. У оквиру истог поглавља аутор представља и ладаричке попијевке представљајући – 1. текстове ладаричких попијевака, и 2. припјеве ладаричких попијевака. Додатак тексту је попис литературе, попис истраживаних локалитета и упитник по којем су истраживања обављана. Кроз наведена поглавља читалац се упућује у суштину ладаричког опхода и сврху његовог постојања и опстајања на истраживаном простору.

Због недовољних података који би омогућили праћење различитих врста промена, а пре свега у временском следу, аутор је у обради теме применио методологију културно-историјске етнологије, ограничивши се углавном на дескриптивни приказ ладаричких опхода, односно на то: ко су учесници, како се одабирају, њихов број, како изгледају, њихове функције током обиласка села и кућа и сл. Према аутору, ладарички опходи, посматрани у целини, представљају специфичан обред у оквиру кога су појединости те које му, у садашњем времену, дају посебност и аутохтоност. Поред указивања на чињеницу да је обичај познат само у појединим деловима Хрватске, односно да је углавном ограничен на подручје распрострањања кајкавског дијалекта (подручје између Купе, Саве и Драве) и на простору готово читаве Словеније, ауторова анализа упућује и на сазнања да се „ovaj specifičan sklop sastoji od niza arhaičnih elemenata kakovi se susreću ne samo kao elementi u izvođenju ostalih (uostalom, i vrlo bliskih) južnoslavenskih obrednih povorki nego i da dio njih svojih određenih paralela ima i na širim slavenskim prostorima te se, u tom smislu može govoriti i o staroj slavenskoj osnovi ovog obreda“ (стр. 202), што илуструју следећи елементи: опход селом, залажење у дворишта без уласка у куће, играње кола, певање песмица намењених кући али и сваком њеном члану, добијање дарова, заједнички обед. На уплитање страних елемената указују локалне разлике, а оне су настале као резултат прожимања ладаричког опхода са сличним познатим опходима попут *јурјашица*, *јурјаша* и *коледара*, али је, ипак, највидљивије у постојању одређених формула, односно појединих стихова и читавих делова песама који су заједнички за сва три поменута опхода. У том смислу, могло би се рећи да женске обредне поворке – *ладарице*, представљају само један од обредних годишњих (сезонских) опхода. У основи, реч је о аграрном обреду чија је сврха извођења у пролећно-летњем периоду била да се магијским путем утиче на добар род усева, на здравље и срећу укућана па, самим тим, и на опште благостање породице, а посредно и читаве заједнице. Због тога су песма, игра и други различити поступци нешто што се очекује, па су стога и неизоставни елементи учесница у опходу.

Представљањем резултата свога рада јавности аутор је указао на значај овог сегмента народног наслеђа и показао да је теренски рад, и поред одређених ограничења, неизоставан начин прикупљања емпиријске грађе као базе за даљу надградњу научног и стручног рада. Или, како то Мирослава Лукић Крстановић у Поговору књиге каже: „Књига ‘Ладарице, женске обредне поворке’, Дражена Ножинића потврђује да се етнологија гради на терену, грађи и истраживачком искуству.“

Милина Ивановић Баришић

Гора калинова. Биљни свет у традиционалној култури Словена

Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека Светозар Марковић, Lietuvių kalbos institutas, 2019, стр. 416

У тематском зборнику радова *Гора калинова*, у виду својеврсног прегледа, кроз двадесет радова и три прилога еминентних научних имена из седам земаља (Србија, Бугарска, Белорусија, Русија, Украјина, Литванија и САД), указано је на значај биљног света код словенских народа, у њиховој традиционалној култури. Овај, пети по реду зборник са тематиком биља уредила је проф. др Зоја Карановић, а објављен је у сарадњи Удружења фолклориста Србије, Универзитетске библиотеке Светозар Марковић и Института литванског језика из Виљнуса. Аутори из Србије помогли су у публикавању ове књиге и тако учинили – речима њеног уредника речено – „да и ова башта процвета“.

Биљни свет у традицији словенских народа заузима – што је већ познато, али је овим текстовима уз нове аргументе и лепе примере потврђено – изузетно значајно место. Биљке су неизоставни део обичајних пракси, незаобилазни чиниоци одређених обреда; оне одсликавају специфичну препознатљивост неких празника (нпр. Ђурђевдана), а може се рећи да им ту препознатљивост и доноси; оне имају магијска својства, те су чести елементи магичних напитака, а као такве могу бити и лек; значења и моћи биљака садржана су и у различитим фолклорним формама, па су и на тај начин до данас сачувана од заборавља. Народне песме, игре, различити записи свештених лица, „именослови“ биља, народне приче и бајке, пословице и загонетке, па чак и иконописи, представљају богат и непресушан извор именовања, значења, улога, симбола, начина употребе биљака у традиционалној култури свих словенских народа.

Фолклорне форме и, најшире узев, традиционална култура биле су инспирација научницима који су резултат проучавања биљног света са сасвим различитих страна, из видног поља својих струка, уобличио у научне радове и представили их читаоцима у књизи *Гора калинова*. Оно што повезује већину ових радова, осим биља као кључне речи, јесте анализа фолклорних форми, од којих се већина јавља као део обреда или обичаја, а које су често веома архаичне, те је управо због те архаичности могуће бавити се семантиком и семиотиком одређених биљних врста у оквиру традиционалних обреда или обичаја.